

Janina Kamińska

*Uniwersytet Warszawski**

Email: j.kaminska@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0002-4674-8669

„Kwartalnik Pedagogiczny” (1956–2021) – czasopismo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego**

Summary

KWARTALNIK PEDAGOGICZNY (“EDUCATION RESEARCH QUARTERLY”) (1956–2021) –
JOURNAL OF THE FACULTY OF EDUCATION OF THE UNIVERSITY OF WARSAW**

Kwartalnik Pedagogiczny (“Education Research Quarterly”) has been published by the University of Warsaw since 1956. The journal was established by Prof. Bogdan Suchodolski, who also became its first editor-in-chief. In 1970, the duties were taken over by Prof. Łukasz Kurdybacha, and in 1974 by Prof. Wincenty Okoń. In the years 1985–1992 the journal was led by Prof. Czesław Kupisiewicz, in 1992–2012 by Prof. Andrea Folkierska, in 2012–2013 by Prof. Mirosław S. Szymański, and in 2013–2021 by Prof. Adam Fijałkowski. Currently, Prof. Joanna Madalińska-Michalak is the journal’s editor-in-chief. Since the very beginning, the journal has published the latest research results and articles presenting different approaches to pedagogical and educational issues in Poland, and in the world. They are published in the “Articles”, “Colloquia” and “Research Materials and Reports” sections. The journal publishes review articles and texts in foreign languages as well. The authors of the texts are scientists from various fields of research: educators, psychologists, philosophers, sociologists, creators of culture, social activists, as well as young adepts of science – graduates of pedagogical faculties and doctoral students. This article presents an outline of the history of the journal in the years 1956–2021. The basis for the preparation of the text was an analysis of the content of the journal published over the course of 65 years, and the literature on the subject. *Kwartalnik Pedagogiczny* is one of the leading Polish scientific journals. For 65 years, it has been a journal of the Warsaw pedagogical community, which involved Polish and foreign authors representing different views on pedagogical issues,

* Adres: Zakład Humanistycznych Podstaw Pedagogiki, Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Mokotowska 16/20, 00–561 Warszawa

** Finansowanie publikacji: Uniwersytet Warszawski

who understand the need for interdisciplinarity and research openness. The history of the journal is worth undertaking more extensive research and preparing a monograph.

Keywords: pedagogy, *Kwartalnik Pedagogiczny* (Education Research Quarterly), Faculty of Education at the University of Warsaw, pedagogical periodicals

Wprowadzenie

„Kwartalnik Pedagogiczny” ukazuje się nieprzerwanie od 65 lat, co świadczy o jego żywotności i ważnym miejscu wśród innych periodyków pedagogicznych funkcjonujących w obiegu naukowym. Przyjmując definicję czasopism naukowych za Teresą Ostrowską można stwierdzić, iż Kwartalnik jest pismem specjalistycznym informującym o najnowszych wynikach badań, ukazującym interpretację wydarzeń edukacyjnych i oświatowych oraz stymulującym do dalszych poszukiwań badawczych. Dla Redakcji tego czasopisma ważna jest analiza i selekcja tekstów przyjmowanych do druku (Ostrowska, 1975a, s. 68; Ostrowska, 1975b, s. 60, s. 66).

Dzieje „Kwartalnika Pedagogicznego” doczekały się już kilku niewielkich omówień. Ukazywały się one przede wszystkim na łamach czasopisma, a były to najczęściej słowa wstępne od Redakcji – zwykle w numerach jubileuszowych – lub słowa wstępne nowych redaktorów naczelnych. Z okazji pięciolecia kwartalnika Redakcja opublikowała też spisy treści, a w 1966 r. ukazał się osobny numer „Kwartalnika Pedagogicznego” ze spisami treści kwartalników z 10 lat (*10-letni spis treści*, 1966). Do 1994 r. spisy treści kwartalnika, ukazujące się w poszczególnych kwartałach były publikowane w ostatnim numerze czasopisma tego roku.

W 1986 r., z okazji 30. rocznicy ukazywania się „Kwartalnika Pedagogicznego”, opublikowano wywiad z twórcą czasopisma, prof. Bogdanem Suchodolskim, przeprowadzony przez prof. Czesława Kupisiewicza – specjalistę w dziedzinie dydaktyki i ówczesnego redaktora naczelnego oraz Irenę Wojnar – uczennicę Bogdana Suchodolskiego, prof. Wydziału Pedagogicznego UW, pedagoga kultury i specjalistkę wychowania estetycznego (Kupisiewicz, Wojnar, 1986, s. 3). Profesor przypomniał niełatwe czasy, w których powstał Kwartalnik, m.in. konieczność dostosowania stylistyki tekstów do wymogów ideologii socjalistycznej. Mówił też o potrzebie łączenia teorii i praktyki oraz o wyzwaniach, jakie stoją przed naukami pedagogicznymi.

Najpełniejsze omówienie historii „Kwartalnika Pedagogicznego” ukazało się w numerze 4 z 2007 r., z okazji 50-lecia czasopisma. Był to tekst mojego autorstwa, który został opublikowany w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej. Do tego numeru dołączona została płyta CD, przygotowana razem z prof. Rafałem Godoniem, zawierająca wykaz tytułów artykułów z pięćdziesięciu lat działalności czasopisma. Tekst z tej okazji opublikowałam także w „Roczniku Pedagogicznym” w 2007 r. (Kamińska, 2007c). W 2014 r. ówczesny redaktor naczelny, historyk wy-

chowania prof. Adam Fijałkowski, w rozmowie z prof. Ireną Wojnar przypomniał początki tworzenia „Kwartalnika Pedagogicznego” (Wojnar, Fijałkowski, 2014, s. 77–94). Artykuł ukazał się w numerze jubileuszowym z okazji 60-lecia Wydziału Pedagogicznego UW. Wspólnie z Adamem Fijałkowskim przygotowałam ponadto dwa zeszyty tematyczne poświęcone profesorom Wydziału, których teksty ukazywały się na łamach „Kwartalnika Pedagogicznego”. Była to sprzyjająca okoliczność nie tylko do przypomnienia biografii naukowych profesorów, ale także do nowego odczytania ich artykułów drukowanych w Kwartalniku.

O „Kwartalniku Pedagogicznym” na 60-lecie działalności ukazał się zwięzły artykuł Adama Fijałkowskiego, w którym pokazał początki pisma i warunki, w jakich powstawało i osoby redaktorów naczelnych, ale także skłonił do refleksji na temat tradycji i nowatorstwa w nauce, a także przyszłości czasopism naukowych, które podlegają ciągłym ocenom parametryzacyjnym oraz konieczności przygotowywania sprawozdań i raportów (Fijałkowski, 2016, s. 9–13).

Niniejsze opracowanie dziejów „Kwartalnika Pedagogicznego” jest próbą przedstawienia ciągłości czasopisma – nie tylko jego struktury i głównych obszarów badawczych, dawnych i współczesnych przedstawicieli pedagogiki oraz nauk humanistycznych i społecznych, ale także ukazaniem rozwoju pedagogiki.

*

„Kwartalnik Pedagogiczny” powstał pod koniec 1956 r. na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego z inicjatywy prof. Bogdana Suchodolskiego (1903–1992), pedagoga kultury, filozofa, ówczesnego kierownika Katedry Pedagogiki Ogólnej. Zapewne chciał nawiązać do tradycji czasopisma o tym samym tytule, które było wydawane przez Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowe Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w latach 1928–1938, a Profesor publikował tam swoje teksty. Poza nim pisali dlań artykuły także polscy pedagodzy, psychologowie, filozofowie i socjologowie, których wkład w narodziny dyscyplin jest nieprzemijający m.in.: Stefan Baley (1885–1952), Józef Chałasiński (1904–1979), Ludwik Chmaj (1888–1959), Józef Lewicki (1882–1942), Bogdan Nawroczyński (1882–1974), Henryk Rowid (1877–1944), Kazimierz Soński (1883–1976), Stefan Szuman (1889–1972), Florian Znaniecki (1882–1958). Tak liczne grono badaczy różnych dziedzin wskazywało na interdyscyplinarność pedagogiki (Kamińska, 2007, s. 35).

W szczególnym momencie, po przełomie październikowym, czyli tzw. odwilży, gdy do władzy doszedł Władysław Gomółka, nastąpiła nowa odsłona „Kwartalnika Pedagogicznego”. Po latach skostnienia i prześladowań w różnych dziedzinach aktywności społecznej, także w nauce – odczuwalna była liberalizacja życia. Uczelnie zaczęły doświadczać większych możliwości badawczych, publikacyjnych oraz deli-

katnego otwarcia na zewnątrz. Możliwe bowiem stały się wyjazdy na uniwersytety europejskie i nawiązywanie kontaktów z tamtejszym środowiskiem naukowym. Nie była to jeszcze pełnia wolności, ale – jak wspomniała Irena Wojnar (1924–2021) – „były to czasy otwarcia na świat, wtedy można było i czytać książki, i sprowadzać książki, wtedy się zaczęły wyjazdy” (Pankowska, 2004, s. 105). W kolejnym wywiadzie tak charakteryzowała ten okres:

[...] Przemiany oczywiście narastały stopniowo, ale odczuwaliśmy jako coś niesłychanego to, co się wówczas dokonało. Po nocy stalinowskiej, po latach prześladowań i napięć politycznych, Władysław Gomółka, który wtedy był kimś w rodzaju „człowieka opatrnościowego”, odblokował zasadnicze usztywnienia ideologiczne i polityczne, tak dotkliwie odczuwalne w środowisku naukowym. W Polsce przemiany okazały się owocne i wyraźne (Wojnar, Fijałkowski, 2014, s. 84).

Był to też szczególny czas dla Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Funkcjonujący od 1953 r. Wydział był „młodą” jeszcze jednostką, ale z tradycją kształcenia pedagogicznego sięgającą 20-lecia międzywojennego oraz dobrą i ambitną kadrą. Dziekanem Wydziału był wówczas prof. Ryszard Wroczyński (1909–1987), specjalista pedagogiki społecznej i historyk wychowania. Początek jego kadencji przypadł na przeprowadzkę i zmianę warunków lokalowych. Po kilku latach stłoczenia w pomieszczeniach przy ul. Spasowskiego 4, Wydział uzyskał nową siedzibę w kampusie głównym przy Krakowskim Przedmieściu. Na fali odwilży, do pracy przywrócony został prof. Bogdan Nawroczyński, który w okresie stalinowskim został zwolniony z Uniwersytetu Warszawskiego. Wykładał treści odnoszące się do ustrojów i reform szkolnych, czyli zagadnienia dotyczące pedagogiki porównawczej. Rozpoczęły się także wykłady z pedagogiki specjalnej, które prowadziła prof. Maria Grzegorzewska (1888–1967), a także ćwiczenia Janiny Doroszewskiej (1900–1979). Do wcześniej wykładanych przedmiotów – pedagogiki ogólnej, dydaktyki, oświaty dorosłych, historii wychowania, a także przedmiotów psychologicznych: psychologii ogólnej, rozwojowej i wychowawczej – dołączyły nowe treści. Dzięki związkom z nauką europejską oraz literaturze zachodniej rozszerzony został także zakres przekazywanej wiedzy. (Skład Uniwersytetu 1956/1957, s.10, 76; Skład osobowy 1957/1958, s. 94–99). Pomocą służyły także teksty „Kwartalnika Pedagogicznego”, w którym zamieszczane były najnowsze wyniki badań uczonych z różnych ośrodków.

Do grona redakcyjnego „Kwartalnika Pedagogicznego” wszedł dziekan Wroczyński, a także prof. Wincenty Okoń (1914–2011), dydaktyk, znawca procesu nauczania, uczenia problemowego, gier i zabaw dydaktycznych. Sekretarzem redakcji została asystentka prof. Suchodolskiego – Eugenia Dąbrowska, która zajmowała się zagadnieniami pedagogiki porównawczej, a w „Kwartalniku Pedagogicznym” była dobrym i sprawnym redaktorem (Wojnar, Fijałkowski, 2014, s. 87). Nad treściami

ideologicznymi czuwał Eustachy Kuroczko (1901–1956), a po nim Wiktor Szczerba, autor prac z zakresu pedagogiki socjalistycznej i teorii wychowania wojskowego (Kamińska, 2007, s. 37; Kamińska, 2007, s. 65).

Ten Komitet Redakcyjny był do 1959 r. wspierany przez Radę Redakcyjną, do której weszli profesorowie spoza Uniwersytetu Warszawskiego: Józef Kwiatek (1911–1964) pedeutolog z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Zygmunt Mysłakowski (1890–1971) filozof i pedagog kultury z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kazimierz Sośnicki (1883–1976), dydaktyk i teoretyk wychowania z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Stanisław Tync (1889–1964) historyk wychowania Uniwersytetu Wrocławskiego (Kamińska, 2007, s. 37, s. 65).

Zespół redakcyjny pracował do wydarzeń Marca’68. Potem nastąpił kolejny etap upolitycznienia uczelni, poprzedzony wystąpieniami studentów, a następnie usunięciem wielu wybitnych osób. Uniwersytet musiał opuścić m.in. Suchodolski. Profesor doprowadził prace redakcyjne do końca 1969 r., a w 1970 r. funkcję redaktora naczelnego przejął historyk wychowania prof. Łukasz Kurdybacha (1907–1972). Poza autorstwem wielu prac historyczno-oświatowych, legitymował się także znajomością procesu wydawniczego i prac redakcyjnych. Wcześniej pracował w Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” oraz w Państwowym Instytucie Wydawniczym, a w Polskiej Akademii Nauk zainicjował czasopismo „Rozprawy z Dziejów Oświaty” oraz dwie serie wydawnicze: Archiwum do Dziejów Oświaty i Monografie z Dziejów Oświaty (Bartnicka, 2004, s. 120; Bartnicka, 2004, s. 134; Szulakiewicz, 2004, s. 40; Szulakiewicz, 2004, s. 44; Kamińska, 2007, s. 46).

Z pierwotnej redakcji pozostał jedynie Wincenty Okoń, a do prac w „Kwartalniku Pedagogicznym” Kurdybacha włączył nowe osoby. Dominowali pracownicy z Uniwersytetu Warszawskiego: Czesław Dejnarowicz (1925–2015), autor tekstów o zagadnieniach polityki wydawniczej i literatury naukowej, redaktor miesięcznika ZHP „Harcerstwo”; Stanisław Mika (1931–2017), psycholog społeczny; Tadeusz Wujek (1927–2002), andragog. Spoza UW zaprosił do współpracy Heliodora Muszyńskiego, teoretyka wychowania z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (Kamińska 2007, s. 46). W okresie prowadzenia redakcji przez Kurdybachę trzykrotnie zmieniali się sekretarze. Funkcję tę sprawowali kolejno: Krzysztof Kruszewski (1939–2015), adiunkt Katedry Dydaktyki; Albin Kelm (1928–2006), starszy wykładowca Instytutu Pedagogiki UW zajmujący się pedagogiką społeczną i opiekuńczą; Tadeusz Lewowicki, adiunkt z Zakładu Dydaktyki (Kamińska, 2007, s. 47).

Po śmierci Kurdybachy stanowisko redaktora naczelnego „Kwartalnika Pedagogicznego” pozostało nieobsadzone do końca 1973 r. Nowym redaktorem w 1974 roku został prof. Wincenty Okoń, który z pismem związany był od początku i miał bardzo dobre rozeznanie w prowadzonych pracach. Profesor sprawował tę funkcję przez dziesięć lat – do 1984 r. Wzorem lat wcześniejszych do pracy w redakcji